

VLOGA POVEZOVALCEV V GOVORJENEM DISKURZU

V prispevku predstavljamo pojem povezovalcev – od osnovne definicije, skladenjsko-morfološke in funkcijske opredelitve do njihovega najobičajnejšega pojavljanja v analizi francoskega in slovenskega govorjenega diskurza. Za analizo govorjenega diskurza je služil slovenski korpus posnetih in transkribiranih pogajanj ter francoski korpus posnetih in transkribiranih pogovornih oddaj *les Polémiques*.

Uvod

Raziskave o povezovalcih ali konektorjih kot enega bistvenih elementov diskurzivne analize so bile popularne v funkcijskem, predvsem pa v pragmatičnem jezikoslovju od 80. let preteklega stoletja dalje. V pričujočem članku bomo opisali vlogo povezovalcev v diskurzu s pragmatičnega, semantičnega in skladenjskega vidika ter podali analizo njihovega najobičajnejšega pojavljanja v francoskem in slovenskem govorjenem diskurzu. Za analizo govorjenega diskurza je služil slovenski korpus posnetih in transkribiranih pogajanj ter francoski korpus posnetih in transkribiranih pogovornih oddaj *les Polémiques*.¹

1 Definicija povezovalcev

Pojem povezovalec (angleško *connective*, *connector*, francosko *connecteur*) se pri nas sloveni tudi kot konektor in povezovalnik (Gorjanc 1998; Schlamberger Brezar 1998). Izvira iz logike, iz propozicijskega računa, kjer je določen z resničnostnimi vrednostmi. Problematično je, da so logični povezovalci prilagojeni formalnim jezikom in imajo z naravnimi jeziki le oddaljeno povezavo.

¹ Slovenski korpus je bil osnova za magistrsko nalogo (Schlamberger Brezar 1996), francoski pa za doktorsko disertacijo (Schlamberger Brezar 2000) – obakrat je bil mentor prof. dr. Vladimir Pogačnik.

V jezikoslovju je povezovalce v vlogi, kot jo bomo tu obravnavali, prvi omenjal Harris (1970) kot dvomestne operatorje² v okviru strukturalistične distribucionalistične slovnice v 70. letih prejšnjega stoletja. Skladenjsko jih je razložil kot priredne, podredne in primerjalne veznike. Zanimanje za povezovalce je naraslo v začetku 80. let v okviru pragmatičnega jezikoslovja, ko so se v jezikoslovju pojavile potrebe po ustreznih modelih, ki bi služili za raziskovanje avtentičnih diskurzov, predvsem pa v okviru teorije relevance (Sperber, Wilson 1986), ki povezovalce razlaga predvsem v odnosu do konteksta. Prvi je o pragmatičnih povezovalcih spregovoril T. van Dijk (1981, članek iz leta 1979) na osnovi dveh primerov:

(1)

Včeraj smo šli v kino, potem pa še na pivo.

(2)

Zakaj Petra še ni? Sploh pa, kje si bil vso noč?

V prvem primeru povezovalce *pa* izraža odnose med dejstvi (časovno sosledje), kar je osnova za koherentno besedilo. Predstavlja semantično vez v okviru propozicij in je torej semantični povezovalce. V drugem primeru pa gre za rabo med različnimi govornimi dejanji (to je predvsem razvidno, kadar povezovalci zavzemajo začetno mesto v izreku) in posledično za pragmatično rabo.

Podobno je v okviru svoje integrirane pragmatike povezovalce označil O. Ducrot s sodelavci (1980). Poudaril je razliko med jezikovnimi segmenti, ki jih povezujejo povezovalci, in bitnostni oziroma semantičnimi vsebinami, ki so predmet povezave. Na primeru *mais/ampak* je dokazoval, da prvih in drugih ni možno enačiti. Interpretacija spodnjih primerov poteka takole (v **primeru (3)** gre za povezave med jezikovnimi segmenti, v **primeru (4)** pa za povezave med semantičnimi vsebinami):³

(3)

Pierre est là, mais Jean ne le verra pas.

Peter je prišel, ampak Janez ga ne bo videl.

(4)

Pierre est là, mais ça ne regarde pas Jean.

Peter je prišel, ampak to se Janeza ne tiče.

V **primeru (3)** je med propozicijama odnos protivnosti, v **primeru (4)** predmet odnosa z *mais/ampak* govorno dejanje.⁴

² Operatorji so v logiki definirani kot enomestni ali dvomestni – enomestni (npr. negacija) delujejo na jedro, ki mu pripadajo, dvomestni (npr. konjunkcija) pa dve jedri povezujejo v enoto.

³ Primeri v ležečem tisku so prirejeni za prikazovanje različnih rab povezovalcev, primeri v običajnem tisku z navedbo vira (npr. *Polémiques*) pa so vzeti iz korpusa, kot je omenjeno v **Uvodu**.

⁴ Za podrobnejšo razlago primerov glej Schlamberger Brezar 1998 in 2000.

1.1 Razmejitev pojmov povezovalcev in veznikov

Definicija veznika in vezniške besede je naslednja: po Toporišču (1992: 351) je veznik »besedna vrsta za izražanje prirednih razmerij med sestavinami besednih zvez ali med stavki ... ali za izražanje podrednih razmerij med stavki.« Vezniška beseda (isti, prav tam, str. 352) pa je vsaka »beseda (besedna zveza), ki lahko povezuje besede, besedne zveze ali stavke. To je predvsem veznik, členek, vprašalni zaimsek, oziralni zaimsek ...« V definiciji vezniške besede pa niso zajete vse funkcije, ki jih imajo povezovalci: v zgornji definiciji manjka predvsem funkcija zaznamovanja medpovednih in nadpovednih odnosov, torej tipična diskurzivna funkcija, zato se nam zdi smiselno ta pojem povezovalca obdržati in mu določiti področje delovanja, kar je sicer v francoščini, angleščini itd. že ustaljeno. Riegel, Pellat in Rioul na primer v okviru *Grammaire méthodique du français* (1994)⁵ obravnavajo veznike kot del skladnje oziroma samostojno besedno vrsto, ki je del zložene povedi. Povezovalci pa so del poglavja *La structuration du texte*, ki sodi v večjo enoto *Grammaire et communication*. Med obema pojmomoma ni nobene povezave.

Veznik in vezniška beseda nam predstavljata pojma iz skladenjske analize, povezovalcev pa je definiran pragmatično, kot nosilec informacij iz konteksta, kot bomo videli v nadaljevanju, tako da ga lahko obravnavamo kot diskurzivni pojem. Če prestopimo iz abstraktnega, statičnega sistema skladnje v dinamični sistem diskurza, torej besedila, ki je dano v kontekstu izrekanja, nam med funkcijami vezniške besede manjka predvsem funkcija zaznamovanja medpovednih in nadpovednih odnosov, torej tipična diskurzivna funkcija, za izražanje katere nam služijo pragmatični povezovalci. Povezovalci po besednovrstni pripadnosti ne sestavljajo homogene skupine, v tej vlogi srečamo veznike, členke, prislove, prislovne besedne zveze, medtem ko so vezniki homogena besedna vrsta, sestavljena iz prirednih in podrednih veznikov.

Po Nølkeju (1994: 121) vezniki, ki delujejo na ravneh, nižjih od ravni izreka, niso povezovalci. To prepričanje je del tradicije v védenju o povezovalcih. Tako redko srečamo dela, ki kot povezovalce obravnavajo podredne veznike *ko, če, da* oziroma *quand, si, que* in priredna veznika *et* ali *ou* v funkciji veznikov med samostalniškimi besednimi zvezami.

Tudi Simon C. Dik v svoji funkcijski slovnici (1989, 1997) postavi povezovalce v pragmatični okvir, saj pravi (isti, prav tam): »povezovalcev ne gre enačiti s prirednimi vezniki, ki delujejo medstavčno, celo, če so semantično identični«⁶ (Dik 1997: 440, naš prevod). Dik (1997: prav tam) še dodaja, da se povezovalci pojavljajo v vzorcih naslednje oblike (**primer (5)**):

(5)

Prejšnja/(e) poved(i). Povezovalcev, nova poved.

⁵ Ta deskriptivna slovnica francoskega jezika v največji možni meri vključuje sodobna dognanja o jeziku.

⁶ V izvirniku: »Connectors are not to be equated with coordinators, which function intra-clausally, even if they are semantically identical.«

Najsplošnejšo definicijo povezovalcev podaja J. Moeschler (1998: 77):

Pragmatični povezovalci so jezikovni zaznamovalci, ki pripadajo različnim slovničnim skupinam (priredni in podredni vezniki, prislovi, prislovne besedne zveze), in ki:

- a) vežejo maksimalne jezikovne enote ali katere koli diskurzivne enote
- b) dajejo navodila o načinu povezave med temi enotami
- c) nas prisilijo, da iz diskurzivnih povezav izpeljemo sklepe, ki jih v odsotnosti povezovalcev ne bi mogli.

Zgornja definicija izhaja iz neuspešnih poskusov, da bi enkrat za vselej enotno definirali minimalno enoto diskurza – v pisnem diskurzu so meje izrekov zaradi rabe ločil precej jasne, v govorjenem diskurzu pa predvsem v dialogu zaradi specifičnih kognitivnih zakonitosti, ki spremljajo padec intonacije (sogovornik ga običajno interpretira kot svojo priložnost za začetek govorjenja), govorec svoj celotni govorni poseg spravi v eno intonacijsko enoto (podrobneje v Schlamberger Brezar 2000, poglavje *Enota analize*).

2 Povezovalci s skladenjsko-oblikoslovnega stališča

S skladenjsko-oblikoslovnega stališča povezovalci sodijo v naslednje besedne vrste:

- 1) priredni vezniki: francoski *mais, or, car, et*, slovenski *ampak, pa, kajti, in*;
- 2) podredni vezniki: francoski *parce que, puisque, quoique, bien que*, slovenski *ker, četudi, čeprav*;
- 3) prislovi: *effectivement, finalement, certes, donc, alors*, slovenski *resnično, končno, gotovo, torej*;
- 4) prislovne besedne zveze: *en effet, au fond, de fait, quand même*, v slovenščini v *bistvu, tako da, tudi če*;
- 5) samostalniške besedne zveze v povezovalni funkciji, predvsem v francoščini: *somme toute, tout compte fait* (v slovenščini *konec koncev, navsezadnje*);
- 6) v slovenskem jeziku še členki: *saj, že, pa*.

Glede na besednovrstno pripadnost se povezovalci med seboj razlikujejo v tem, kakšne omejitve postavljajo v izreku oziroma diskurzu. Priredni vezniki povezujejo sestavine iste narave ali iste funkcije na kateri koli ravni, ne le ravni izreka. Vezniki *et, ou, ni* in *mais* skladenjsko povezujejo sestavine različnih jezikovnih ravnin, torej samostalniške in pridevniške besedne zveze in stavke, *or* in *car* pa vežeta le sestavine na ravni stavka oziroma izreka. Razlika med stavčnim in besednozveznim priredjem je včasih težko razvidna zaradi možnosti elipse v drugi enoti. Zato ne moremo npr. enačiti med seboj povezovalca *et*, ki se pojavlja med priredno zloženimi stavki ali izreki in na prvem mestu v izreku, z operatorjem *et*, ki deluje na ravni besedne zveze.

Skladnja priredij predstavlja kompleksnejše probleme. Tu bomo navedli le dve značilnosti:

1. Priredni vezniki v francoščini se ne morejo kombinirati med seboj: **et car, *et mais*, v slovenščini so te kombinacije včasih možne pod določenimi pogoji – predvsem s členki in veznikom-povezovalcem *in* (**in ampak* (ni zadetkov), *in torej* (4057 pojavitev v korpusu *FidaPLUS*), *in zato* (31.223 pojavitev), *ampak zato* (2240) **ampak torej* (ni zadetkov) pogojno sprejemljivo je *torej vendar* (16 zadetkov v korpusu *FidaPLUS*)).⁷

2. Priredni vezniki se navezujejo na predhodne elemente, bodisi besedne zveze ali izreke. Lahko se pojavljajo tudi na začetku izreka, v tem primeru predstavlja prvi element prejšnji izrek ali celo, kar je s skladijskega vidika najbolj problematično, vendar pragmatično utemeljeno, nek implicitni element (oziroma kontekstualno informacijo, kot je razvidno iz **primera (6)** spodaj).

(6)

In kaj sedaj?

(Predstavljamo si situacijo, ko gredo stvari drugače, kot smo načrtovali, npr. pridemo v kino in karte so razprodane, hočemo se odpeljati z avtom, pa imamo prazno gumo in podobno.)

Podredni vezniki, ki uvajajo predmetni ali osebkov odvisnik (v francoščini *que* in *si*, v slovenščini *da*, *če*) in so neposredna sestavina glagolske besedne zveze, niso nikdar obravnavani kot povezovalci. To vlogo lahko dobijo le v primeru, če uvajajo vzročne, posledične, dopustne odnose – v slovenščini redkeje kot v francoščini. V francoščini se podredni veznik *que* kombinira z drugo sestavino, na primer *bien que, parce que, puisque, du fait que; alors que, malgré que*. Vsi podredni vezniki, ki funkcionirajo kot povezovalci, pripadajo temu tipu. Nesestavljeni vezniki *si, que, quand, où* ne nastopajo v vlogi povezovalcev. Enako lahko trdimo za slovenščino: *če, da, ko* po naši definiciji niso povezovalci.

Prislovne besedne zveze v vlogi vezniške besede so prislovi (*finalement, décidément, pourtant, quand même*), predložne besedne zveze (*en effet*) in samostalniške besedne zveze (*somme toute*), v slovenščini *potem, pravzaprav, v resnici* ... Prislovi, ki delujejo kot pragmatični povezovalci, imajo po Diku (1989) funkcijo propozicijskega satelita: izražajo odnos do propozicijske vsebine. Roulet in sodelavci (1985) in Nølke (1994) jih imenujejo stavčni prislovi. Nanašajo se na celoten izrek in tudi če so leksikalno enaki načinovnim prislovom, se od njih funkcijsko razlikujejo, saj se načinovni prislovi nanašajo le na glagolsko besedno zvezo. Na splošno imajo stavčni prislovi drugačne značilnosti od načinovnih: lahko vplivajo na propozicijske vsebine, ilokucijske sile ali izrekanje samo. Ta klasifikacija na semantični osnovi je hkrati tudi skladijska, kar se vidi iz množice skladijskih razredov: prislov ovrednoti bodisi propozicijsko vsebino, bodisi ilokucijsko vrednost, bodisi obe hkrati. Pri pragmatičnih povezovalcih poteka to ovrednotenje v funkciji elementov konteksta in konteksta: ta lastnost jih zbližuje z anaforičnimi znamenji.

⁷ Na voljo na spletni strani <<http://www.fidaplus.net/>>. (Dostopno 20. 4. 2007.)

Stavčni prislovi se od prislovov, ki so del glagolske besedne zveze, ločijo po tem, da ne dopuščajo rabe nobenega določila (**primer (7)**). Stavčnega prislova *justement*, ki je hkrati pragmatični povezovalce, ne moremo dodatno določati s prislovi, medtem ko njegov homonim, načinovni prislov (**primer (8)**), lahko. Vidimo, da v slovenščini dobimo dva različna prevoda.

(7)

*Justement (*très justement), votre exemple se retourne contre vous.*
V resnici z vašim primerom dokazujete ravno nasprotno.

(8)

Vous avez très justement invoqué l'argument décisif.
Zelo upravičeno ste se sklicevali na odločilni argument.

Slovenski členki lahko delujejo na izrekanjski ravni, a ne spreminjajo propozicijske vsebine povedanega, pač pa zagotavljajo povezavo s prej izrečenim in hkrati izražajo govorčev odnos do izrečenega. V tem smislu so členki kot zaznamovalci zgradbe diskurza del povezovalcev. Vezljivostno vlogo členkov je omenjal že Toporišič, ko je določene členke primerjal z vezniki (1984). Na slovenske členke v vlogi povezovalcev-konektorjev z argumentacijsko in hkrati modalno vlogo, ki so se pojavljali v korpusu govornjenih besedil, smo že opozorili (Schlamberger Brezar 1996, 1998). Poudarek je bil na primerih, kot so: *že že, ampak; no, saj, ampak; ja, čeprav*. Na to funkcijo sta predvsem z besediloslovnega in funkcijskega stališča opozorila tudi V. Gorjanc (1998) in A. Skubic (1999).

Členki kot zaznamovalci zgradbe diskurza so intonacijsko ločeni od tega, kar sledi, in zagotavljajo vezavo s prej povedanim. Navadno nastopajo na začetku izreka določenega govorca kot odgovor na sogovorčevo izrekanje (**primer (9)**):

(9)

A: Naša mreža res pokriva velik del celotnega tržišča.
 B: **Že že**, ampak ko je Slovenija tak mali trg.
 (Pogajanje o ceni smučarske opreme)

Z izrekanjem *že že* govorca B izraža dopuščanje izrekanja govorca A, potem pa s povezovalcem *ampak* uvaja svoje nasprotno stališče, ki je zanj močnejši argument od tistega, ki ga je izražal govorca A. Tako se členki vključujejo v argumentacijska gibanja in delujejo kot povezovalci. Največkrat jih srečamo v vlogi zaznamovalcev zgradbe diskurza, kjer nastopajo kot intonacijsko ločeni pastavki (**primer (10)**, *no in saj*):

(10)

No,↓ saj, saj, to je v redu, da pač vi, če se potem ta računalnik pokvari, nam daste nov računalnik ...
 (Iz Pogajanja o ceni popravila računalnika)

Pragmatični povezovalci torej pripadajo različnim skladenjskim razredom, noben od teh razredov pa ni sestavljen izključno iz povezovalcev. Skladenjske značilnosti prislovnih besednih zvez, ki delujejo kot pragmatični povezovalci, se v ničemer

ne razlikujejo od drugih prislovov istega razreda, npr. od *avant que* ali *finalement* (s časovno vrednostjo). Isto velja za priredne veznike, ki lahko vsi funkcionirajo kot povezovalci, imajo pa tudi druge rabe (kot bo prikazano v nadaljevanju predvsem na primeru *et*), podrejene skladijskim pravilom. Torej ne obstaja nobena skladijska značilnost, ki bi jo lahko pripisali izključno pragmatičnim povezovalcem.

3 Vrste povezovalcev

Pragmatične povezovalce po Rouletu in sodelavcih (1985: 85–193) lahko razvrstimo v naslednje podskupine: zaznamovalce ilokucijske funkcije, zaznamovalce interakcijske funkcije in zaznamovalce strukturacije konverzacije.

Zaznamovalci ilokucijske funkcije so lahko pobudni ali odzivni, kot na primer *prosim vas* ali *moj odgovor je ...* V to skupino sodijo tudi *metadiskurzivni zaznamovalci*. Metadiskurzivni zaznamovalci predstavljajo pripravljeno dejanje, ki predpostavlja sodelovanje naslovnika za dejanje, ki bo sledilo. To so izreki tipa najave (**primer (11)**) ali določanja ilokucijskega tipa (**primer (12)**), tematskega odnosa (**primer (13)**); ali naslavljanja na določeno osebo v pogovoru (**primer (14)**).

(11)

A: Rad bi vas nekaj vprašal: kaj se pravzaprav greste?

(12)

A: To ni kritika, to je samo pripomba.

(13)

A: Naj se za trenutek vrnem na prejšnje vprašanje.

(14)

A: Imam vprašanje za gospoda Janšo.

Kljub svoji stavčni zgradbi so ti povezovalci po funkciji enakovredni interakcijskim povezovalcem in zaznamovalcem zgradbe diskurza. Za našo analizo diskurza so bili manj pomembni, ker predstavljajo nekončno množico, kateri se vsak trenutek lahko pridružijo novi elementi, in ker v diskurzu niso tako pogosti kot drugi dve vrsti povezovalcev.

Zaznamovalci interakcijske funkcije se na pragmatični ravni delijo v tri razrede interakcijskih povezovalcev glede na tri tipe odnosov med sestavinami govornega posega. Poznamo argumentacijske, protiargumentacijske in reformulacijske povezovalce.

Argumentacijski povezovalci izražajo odnos argumenta glede na usmerjevalno dejanje (*car, donc, d'ailleurs*). Obstajata dva podrazreda: odnos je izražen na podredni sestavini (*ker, kajti* v slovenščini in *car, parce que, en effet* v francoščini) ali na usmerjevalnem dejanju (*torej, zato* v slovenščini ter *donc, par conséquent, aussi* v francoščini): v tem se med seboj ločita vzročni oziroma argumentacijski

in posledični odnos. Argumentacijski povezovalci izražajo odnos argumenta do usmerjevalnega dejanja. Posledični povezovalci pa uvajajo usmerjevalno dejanje v odnosu do argumenta.

Protiargumentacijski povezovalci (*čeprav, četudi, ampak* v slovenščini oziroma *bien que, mais, quand même* v francoščini) izražajo odnos protiargumenta glede na usmerjevalno dejanje.

Reformulacijski povezovalci (v slovenščini *na koncu, če povzamem, v resnici, oziroma*, v francoščini pa *finalement, au fond, en fait*) zaznamujejo, da je bil govorni poseg najprej dan kot neodvisen, nato pa prevrednoten v odnosu do novega usmerjevalnega dejanja. Ti povezovalci izražajo retroaktivno podrednost oziroma odvisnost enega ali več govornih posegov, ki so sprva predstavljeni kot neodvisni, od novega, kasneje danega usmerjevalnega dejanja.

Zaznamovalci strukturacije konverzacije se skoraj ne pojavljajo v pisnem jeziku,⁸ v govorjenem diskurzu pa so zelo pogosti. Po mestu v izreku in funkciji se pokrivajo z zaznamovalci, ki jih M. A. Morel (M. A. Morel, L. Danon-Boileau 1998) imenuje *ligateurs* oziroma vezala. Zanje je na eni strani značilna izguba leksičnega pomena – v kolikor lahko pri povezovalcih sploh govorimo o pomenu, na drugi strani pa sposobnost, da organizirajo diskurz kot celoto z nakazovanjem odpiranja in zapiranja ter medsebojnega navezovanja manjših enot. V slovenščini to vlogo igrajo pastavčni členki, ki so intonacijsko ločeni od nadaljevanja.

Poleg izgube leksičnega pomena je za zaznamovalce strukturacije konverzacije značilno tudi, in tu se ločujejo od drugih pragmatičnih povezovalcev, da izginejo določene omejitve, ki so povezane z njihovo rabo (*alors, primer (15)*) oziroma določena navodila, ki specificirajo pomen (*ben, mais*). V **primeru (15)** spodaj se *alors* navezuje na prejšnji kontekst samo v tem, da umešča novi govorni poseg v okvir konverzacije, ki že poteka, kar mu omogoča njegova anaforična funkcija; nima vloge časovnega ali posledičnega povezovalca, ampak samo nakazuje, da gre za nov govorni poseg, ki je nadaljevanje prejšnjih. V slovenskem prevodu bi ga najbolje izrazili z *no* z rastočo intonacijo.

(15)

MC3: **Alors**, tout cela, vous êtes conquis par les propositions du ministre ↑ ou vous les contestez, donc, peut-être appelez-les, Monsieur Collin.↓

MC: No, kar se tega tiče, so vas predlogi ministra prepričali ali jih torej spodbijate, mogoče bi jih ponovno našteli, g. Collin.

(*Polémiques*)

Množica zaznamovalcev strukturacije konverzacije je odprta, saj lahko vsebuje med drugim tudi izreke, ki se tičejo procesov strukturiranja, kakor tudi zanamovalce, ki ne uvajajo segmentacije, kot je na primer glagolski čas. Najpogostejši zaznamovalci

⁸ Kombinacije *no saj* in podobno najdemo tudi v korpusu pisnih besedil *FidaPLUS* – predvsem v literarnih besedilih, ki navajajo dialog – torej kot približek govorjenih besedil.

v francoščini (Roulet et al. 1985: 94) so: *alors, ben, pis, bon, voilà, quoi, oui mais, non mais*, v slovenščini *no* (**primeri 16 in 17** v nadaljevanju), *ja, hm, pogledite, torej* in podobno kakor tudi premori, ki jih zaznamuje tišina oziroma zaznamovalec oklevanja (*mmm ...*).

Zaznamovalci strukturacije konverzacije delujejo na ravni izrekanja in ne na ravni propozicijskih vsebin. Omogočajo strnjen razvoj diskurza z dajanjem minimalnih kazalcev za kohezijo in koherenco – predvsem v govorjenem diskurzu smo marsikdaj priča, ko govorec kopiči povezovalce, ki naj bi v na videz nepovezan diskurz vnesli koherenco. O tem več v nadaljevanju.

4 Rezultati analize rabe povezovalcev v avtentičnem diskurzu

Za analizo so služile štiri ure slovenskega (simulacije pogajanj) ter šest ur francoskega (oddaja *Polémiques*) posnetega in transkribiranega govorjenega diskurza. Analizirani diskurz je bil usmerjen v argumentacijo, katere nosilci so povezovalci.

Glavna naloga povezovalcev v analiziranih besedilih je, da povezujejo nov govorni poseg z govornim posegom prejšnjih govorcev in hkrati določajo semantični in pragmatični odnos med obema. Kakor se je že pokazalo pri analizi spontanega govorjenega diskurza v francoščini (Morel, Danon-Boileau 1998), je bil tudi v našem primeru povezovalec navadno na prvem mestu.

V slovenščini v analiziranem diskurzu prevladujejo izmenjave, ki jih uvaža *no*. Lahko ima tudi vlogo uvajalca drugih povezovalcev, kot je razvidno iz **primerov (16) in (17)**:

(16)

D30: V tem primeru bi pač vi morali doplačati vse, kar....

A29: No, saj...

D30: Za boljši računalnik, ne. Mi pa moramo seveda upoštevati tudi, da je vaš računalnik rabljen, ne, in da je bil že eno leto pri vas.

A30: No, saj, jaz sem tako malo probala, ne, napeljati, če se da... razmisliti, če so še kakšne druge variante...

(Pogajanja o popravilu računalnika)

(17)

No, zgodi se, da se kakšna stvar pokvari. Ampak tega pa mislim, da še nismo imeli.

(Pogajanja o popravilu računalnika)

V **primeru (16)** govorec A s povezovalcem *saj* uvaža soglašanje s prejšnjim govornim posegom in se pripravlja, da bo izpostavil svoje argumente, medtem ko imamo v **primeru (17)** protiargumentacijski povezovalec *ampak*, ki deluje znotraj govornega posega enega govorca kot dokaz tipične rabe interakcijskega povezovalca. Slovenski *no* je usmerjen predvsem v sodelovanje s sogovornikom, protivni *ampak* se pojavlja kasneje kot uvajalec protiargumentov. Tak rezultat se da razložiti tudi s tipom besedila – če se želite s kom o čem pogajati, je spoštovanje načela sodelovanja ustrežnejše kot nasprotovanje.

V francoščini je analizirana oddaja *Polémiques* narekovala manj sodelovalno vedenje govorcev in predvsem večjo potrebo po argumentaciji. Določeni interakcijski povezovalci v nekaterih svojih rabah lahko delujejo kot zaznamovalci zgradbe diskurza (**primer (18)**), pa kljub temu ohranjajo svoj protiargumentacijski pomen: predvsem se navezujejo na implicitno, neizgovorjeno. Argumentacijskih rab povezovalcev v logičnem smislu in v skladu s teorijami argumentacije (npr. argumentacija v jeziku, Anscombre in Ducrot 1983) za pisni jezik je malo, ker raba v govoru bodisi ne ustreza v celoti logični vezi, ki jo po navadi predstavlja ta povezovalec, ali pa eden od elementov, na katerega naj bi se povezovalci navezovali, bodisi argument ali sklep, v kontekstu ni prisoten, je le impliciten. Argumentacija pa kljub temu poteka na izrekanjski ravni. Njeni nosilci so zaznamovalci strukturacije diskurza (z izjemo *alors* in *enfin* v teh rabah), ki v zgoraj predstavljeni teoriji Ženevske šole (Roulet in sodelavci 1985) ne sodijo med argumentacijske povezovalce. Taka sta **primera (18)** in **(19)** spodaj:

(18)

MC: Et vous-même, vous y pensez?

BK: **Mais** personne ne me propose alors ...

MC: In vi sami, ali mislite na to?

BK: Pa saj mi nihče tega ne predlaga ...

(*Polémiques*)

V **primeru (18)**, kjer je govor o kandidaturi za predsednika, govorec BK s povezovalcem *mais* izraža predvsem svoje nestrinjanje z vprašanjem in ne uvaja protiargumenta, torej deluje kot zaznamovalec strukturacije konverzacije na izrekanjski ravni. Povezovalec *mais* tudi v **primeru (19)** v repliki govorca PH na videz igra vlogo zaznamovalca strukturacije konverzacije, v resnici pa nosi argumentacijski naboj:

(19)

MC: Pascal Hervé, Pascal Hervé, vous faites ça, vous, **pas seulement** l'altitude, **mais** aussi...

PH: **Mais non**, on s'en remet à nos médecins, à un médecin de sport hein, et c'est peut-être ce jour-là...

MC: Pascal Hervé, Pascal Hervé, ali tudi vi to počnete; **ne samo** da trenirate na višini, **ampak tudi**...

PH: Sploh ne, to prepuščamo svojim zdravnikom, športnim zdravnikom, ne, in morda je tega dne

(*Polémiques*)

Povezovalci, ki so v francoščini rabljeni v vlogi zaznamovalcev strukturacije diskurza, se navadno prevajajo v slovenščino drugače kot argumentacijski in protiargumentacijski povezovalci, čeprav gre v francoščini za homonime.

5 Sklep

Povezovalci, ki ne predstavljajo enotne besedne vrste, pripadajo edinstvenemu semantičnemu tipu, ki omogoča vzpostavljanje odnosov interakcije med propozicijskimi vsebinami, mnenji govorcev in kontekstom.

Analizirani povezovalci v francoskem in slovenskem govorjenem diskurzu so rabljeni drugače, kot bi bili v pisnih besedilih. Vloga povezovalcev, ki se pojavljajo v govorjenem diskurzu, je dvojna: na eni strani delujejo kot zaznamovalci strukturacije diskurza, ki v govor vnašajo koherenco in kohezijo, hkrati pa izražajo govorčev odnos do povedanega in služijo kot navodila za interpretacijo. Povezovalci v tej vlogi izražajo predvsem govorčev argumentacijski in sporazumevalni namen, tudi če so rabljeni na izrekanjski ravni in je njihov pomen zato oslavljen.

Literatura

Adam, J. M., 1990: *Eléments de linguistique textuelle*. Bruselj: Mardaga.

Anscombre, J. C. in Ducrot, O., 1977: Deux mais en français? *Lingua* 43. 23–40.

Anscombre, J. C. in Ducrot, O., 1983: *L'Argumentation dans la langue*. Bruselj: Mardaga.

van Dijk, T. A., 1981: *Studies in the Pragmatics of Discourse*. The Hague, Pariz, New York: Mouton Publishers.

Dik, S. C., 1989: *The Theory of Functional Grammar, Part I: The structure of the clause*. Dordrecht: Foris.

Dik, S. C., 1997: *The Theory of Functional Grammar, Part II: Complex and derived constructions*. Hengeveld, Kees (ur.). Berlin, New York: Mouton de Gruyter.

Ducrot, O. et al., 1980: *Les mots du discours*. Paris: Minuit.

Gerecht, A. M., 1987: Alors, connecteur temporel, connecteur argumentatif et marqueur du discours. *Cahiers de linguistique française* 8. Ženeva. 69–79.

Gorjanc, V., 1998: Konektorji v slovničnem opisu znanstvenega besedila. *Slavistična revija* 46/4. 367–388.

Gorjanc, V., 1999: Kohezivni vzorec matematičnih besedil. *Slavistična revija* 47/2. 139–160.

Harris, Z. S., 1970: *Papers in Structural and Transformational Linguistics*. Dordrecht: Reidel.

Luscher, J. M., 1989: Connecteurs et marques de pertinence, l'exemple de d'ailleurs. *Cahiers de linguistique française* 10. Ženeva.

Moeschler, J., 1998: Les connecteurs pragmatiques. Reboul, A. in Moeschler, J. (ur.): *Pragmatique du discours*. Pariz: Armand Collin. 77–98.

Morel, M. A., Danon-Boileau, L., 1998: *La grammaire de l'intonation: Exemple du français*. Paris-Gap: Ophrys.

Nölke, H., 1994: *Linguistique modulaire: de la forme au sens*. Louvain, Pariz: Editions Peeters.

Reboul, A. in Moeschler, J., 1998: *Pragmatique du discours*. Pariz: Armand Collin.

Riegel, M., Pellat, J. C. in Rioul, R., 1994: *Grammaire methodique du français*. Paris: PUF.

Roulet, E. et al., 1985: *L'Articulation du discours en français contemporain*. Bern: Lang.

Schiffrin, D., 1987: *Discourse markers*, druga izdaja. Cambridge: Cambridge University Press.

Schlamberger Brezar, M., 1996: *Zgradba pogajalske komunikacije*. Magistrska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Schlamberger Brezar, M., 1998: Vloga povezovalcev v diskurzu. Štrukelj, I. (ur.): *Jezik za danes in jutri*. Zbornik referatov na II. kongresu Društva za uporabno jezikoslovje. Ljubljana. 194–202.

Schlamberger Brezar, M., 1999: Le rôle des topoï dans la négociation conversationnelle. *Linguistica XXIX*. 123–135.

Schlamberger Brezar, M., 2000: Skladenjski in pragmatični vidiki povezovalcev v francoskih utemeljevalnih besedilih. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Skubic, A., 1999: Ogled kohezijske vloge slovenskega členka. *Slavistična revija* 47. 211–238.

Sperber, D. in Wilson, D., 1986: *Relevance – Communication and cognition*. Oxford: Basil Blackwell.

Toporišič, J., 1976, 1984: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.

Toporišič, J., 1991: Slovenski členki in njihovi stavčni ustrezniki. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*.

Toporišič, J., 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Spletni vir:

<<http://www.fidaplus.net>>. (Dostopno 20. 4. 2007.)